

Na školách, kde vládne šikana, nevládnou pedagogové

Studenti středních škol a žáci učilišť napadají učitele, učitelky a mistry odborného výcviku. Někteří přišli o život. Poslední do nebe volající případ se udál na pražské střední průmyslové škole. Učitelka zemřela.

Vedení školy odmítlo podíl šikany na její smrti. Nepřímý podíl studentských trýznitelů nelze popřít. Psychologicky vzato, mohlo chronické utrpení učitelky uspišit její skon. Psychosomatické zákonitosti jsou toho důkazem. Ředitel průmyslovky byl z pozice odvolán. Totéž čeká vedení školy. Odpovědnost z pedagogů nikdo nesejme. Výmluva, že o šikaně nevěděli je stejnou neodpovědností jako když o šikaně věděli a nezasáhli.

Osud viníků mají v rukách znalci z oboru klinické psychologie, psychiatrie a kriminální policie. Poslední slovo bude mít zřejmě soud. Vyloučení ze školy je pro strůjce šikany nebohé učitelky trestem nejnižším. V minulosti patřili tací jedinci do „polepšovny“ nebo do vězení pro mladistvé.

Za šikanu se považuje záměrné a nevyprovokované užití síly jedním žákem - studentem nebo skupinou, s cílem ublížit a opakovaně způsobit bolest nebo tíseň spolužákovi nebo dospělému člověku. Pro šikanu jsou příznačná - soustavné vyhrožování, nadávání, ironizování, bití, šíření lží a pomluv, provokování, ponižování, vydírání, oloupení včetně kyberšikany. První projevy šikany se dnes objevují i v mateřských školách.

Šikana vyrůstá z více kořenů. K základním patří osobnosti šikanujícího a šikanovaného a prostředí, z něhož šikana vyrůstá (rodina) a kde se šikana odehrává (škola, ulice, hřiště aj.)

Psychologická vyšetření nezletilých agresorů prokazují, že jejich osobnosti se vyvíjejí disharmonicky, disponují slabším, ale i nadprůměrným intelektem, jsou nepřizpůsobiví, emotivně labilní nebo studení, nepřiměřeně i bezcitně reagují, postrádají empatii a emoční účast. Přčasto trpí pocity méněcennosti, kterou si vybíjejí na ostatních, aby získali na nimi moc a kontrolu. Diagnostikují se u nich, kromě nestandardnosti, také podezření na náznaky psychopatie a sociopatie.

U oběti šikany šlo rovněž, jak ukázala psychodiagnostika, o osobnosti nepřizpůsobivější, ale i velice citlivé, zranitelné, bázlivé, uzavřenější, úzkostnější, s rysy, které přitahují výše citované odchýlné a mravně nezralé jedince, kterým je příjemné trápit je a tak se zbavit se napětí, „zamindrákovanosti“ a získat nadřazenost.

U šikanujících žáků a studentů vládne v psychice sebestřednost, sobectví a zlo, ale u šikanovaného rozpoznáváme vlastnosti, jimiž se někdy výrazně odlišuje od třídního kolektivu. Všímavý učitel je schopen poměrně snadno tyto žákovské typy poznat a pedagogicko - psychologickou taktikou šikaně předejít. Je - li pro člověka učitelství posláním, nikoliv pouhým zaměstnáním, ví již po třech šesti měsících svého působení v nové třídě, kdo je kdo a podle toho výchovně jednat. **Tam kde pedagog včas zasáhne, nemá šikana šanci, i když se mohou ve třídě vyskytnout potenciálně disharmonické a psychopatologickými rysy zatížené osobnosti žáků.** Jde - li o nezkušeného učitele, může požádat o služby pedagogicko - psychologické poradny, která by měla uskutečnit sociometrická měření a vytipovat neformální vůdce skupiny i „obětní beránky“. **V každém případě je nutné neprodleně ze třídy vyřadit nositele šikany - chlapce či dívky – a zabránit nebezpečné infekci zla.**

Zkušený pedagog se znalostmi dětské a sociální psychologie ví, že problémy může očekávat například od dětí z rozvrácených a kusých rodin, z rodin narkomanů i alkoholiků, ale i z rodin úplných s neadekvátní výchovou, která je v rozporu s osobnostním založením potomka, jemuž snesou bohatí rodiče modré z nebe, jen aby nahradili nedostatek základních potřeb - **cit, lásky, bezpečí, porozumění a souznění,** z rodin, kde panuje chronický strach z agresivního či pedantského otce, matky či psychicky narušených sourozenců apod.

Vliv na rozvoj šikany mají některé americké filmy napěchované násilím, bolestí, krví, necitelností a krutostí, kde se spory řeší výhradně pěstmi nebo pistolemi. Taktéž

americké kreslené seriály překypující agresivitou jítí psychiku předškoláků. Počítačové hry založené na zabíjení, vraždách, mučení a nesnášenlivosti, tvoří další položku, která nahlodává dětskou duši. Zlo, které v televizi glorifikuje nechvalně známého „hrdinu“, sadistického sériového vraha Dextera se přenáší na predisponované jedince, kteří se v dospělosti mohou měnit v sériové a masové vrahy, jejichž tragické činy se skoro týdně odehrávají v některém státě USA. **Výzkumy prokázaly, že se děti sledováním těchto programů stávají imunní vůči násilí, identifikují se s agresory, napodobují je a přestávají rozeznávat dobro od zla. Mediální kultura převážně založená na brutalitě je semeništem antisociálního vývoje mladého člověka. Životní historie zločinců vypovídá o nešťastném dětství bez lásky a citu, o setkání vnějšího násilí s jejich vnitřní patologií, o problémové rodině i výchově, o poruchách chování a o šikanování ostatních ve škole, o týrání a zabíjení zvířat, o oblibě zbraní, o nápodobě útoku, o neúctě k autoritám, k věcem, a k přírodě, o růstu nepřátelství a nenávisti k lidem.**

Hostilita k všemu lidskému se může rozvinout i u oběti šikany, která se pak mstí lhostejno na komkoliv a kdekoliv – vzpomeňme na masovou vražedkyni a psychopatku řidičku Olgu Hepnarovou. Před popravou oběšením o svém dětství mimo jiné napsala: „*Byla jsem v psychiatrické léčebně vylákána do sprch a tam do krve zbíta. Byla jsem skupinou známých a neznámých chlapců v jedenácti létech urážena a zkopána mezi nohy. V učení mi bylo nevybíravě nadáváno, že jsem ubožák, ve všech zaměstnáních jsem byla veřejně špiněna...*“

Šikanovaný žák, student či kantor, pokud není schopen postavit se útokům čelem, neměl by váhat, o tom informovat. Rozhodně by se školák měl svěřit rodičům, učitelům, vedení školy anebo zavolat na linku bezpečí. **Někdo to udělá až když šikana překročí únosnou mez. Jiný se k tomu nemusí odhodlat, trvale strádá, trpí úzkostmi a depresemi, začíná každého nenávidět včetně sebe a v mezním zoufalství by mohl spáchat i sebevraždu.**

Prevence šikany je složitá a náročná, ale není nemožná. K ochraně šikovaného žáka před úchylnými spolužáky, mohou účinně přispět pedagogové, rodiče a kamarádi, například členové skautského nebo pionýrského oddílu, kteří jsou schopní vcítění, neztratili pocity sounáležitosti, spravedlnosti a mají potřebu pomáhat a chránit slabší. Hlavní však je úkol samotného dítěte, které je cílem represí a teroru. Mělo by se především nebát, nenechat se zastrašovat, vyhýbat se konfliktu a naučit se asertivnímu chování, **Snaha o posilování sebevědomí, stresové a fyzické odolnosti například sportováním v oddílech juda a karate, má patřit k jeho stylu jeho života.** V krajním případě by měli rodiče požádat o přeložení utlačovaného žáka na jinou školu.

Za zmínku stojí zkušenost věhlasného amerického režiséra Špilberga, kterému ve třinácti letech neustále vyhrožoval hromotluk. *"Bál jsem se ho,"* přiznává Špilberg, *"a věděl jsem, že ho silou nezmohu a tak jsem zvolil ústup. Nabídl jsem mu ve hře, kterou jsem režíroval, roli. Nejdříve se tomu vysmál, pak přijal. Zahrál si hrdinu a stali jsme se přáteli."* Z toho plyne, že když umožníte frustrovanému jedinci s komplexem méněcennosti, aby se cítil důležitý a dokážete pozitivně usměrnit jeho agresivní sklony, může se zklidnit a přizpůsobit.

V prevenci šikany na školách a učilištích nemůže jít pouze o oběti, ale především o odstranění trýznitelů, což je záležitostí vedení školy a učitelů, kteří mají **bezodkladně vykázat usvědčené pachatele šikany ze školy.** Samozřejmostí je jednat s rodiči dětí – obětí i útočníků - s poruchami chování, doporučit psychologické vyšetření s rehabilitací. Někteří nepolepšitelní jedinci s náznaky psychopatie patří do péče dětského psychologa a psychiatra, případně diagnostického nebo výchovného ústavu. Nezvladatelný a nepoučitelný žák je nebezpečím pro sebe i ostatní. Pokud mu pedagogové dovolí, aby se zdokonaloval v agresivních praktikách a mučil kromě zvířat i lidské bytosti, zneužíval hrubé síly k ovládnutí druhých, **tak se nepřímo na šikaně podílejí a možná i na zrození budoucího delikventa.**

PhDr. et Mgr. Karel Havlík, dopravní a foremní psycholog.